

Ei saa me läbi liivita...
Liivi keele- ja meelelaadi tähtsusest
Mati Hindi 80. sünnipäeva puhul
Karl Pajusalu

Mati Hint liivi suveülikoolis Pizās 19. augustil 2017 (Tartu Postimees 11.9.2017)

Kuoštrõgi külas 1959. a. Eduard Väari, Katriņ Krason ja Mati Hint.
(foto Mati Hindi erakogu).

Sīkrõgi külas 1960. a. Istub Anni Ansenau, vasakult esimene Anu-Reet Lapp (Hausenberg),
teine Eduard Vääri, paremalt esimene Mati Hint (foto Mati Hindi erakogu).

Lähedane *hapruses* – liivi rahvas

Liivi rahvamaja avamine IrĒl 6.8.1939. a
(foto Baiba Šuvcāne erakogu).

Liivi keele kõnelejate arv 20. sajandi teisel poolel (E. Vääri hinnangute järgi):

1950 – 700

1960 – 410

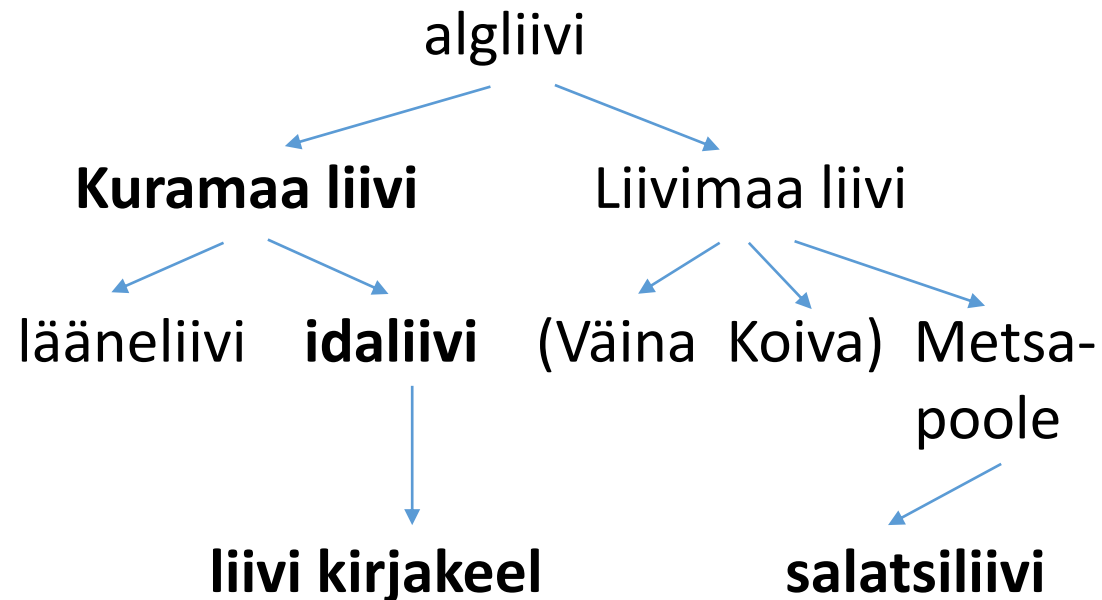
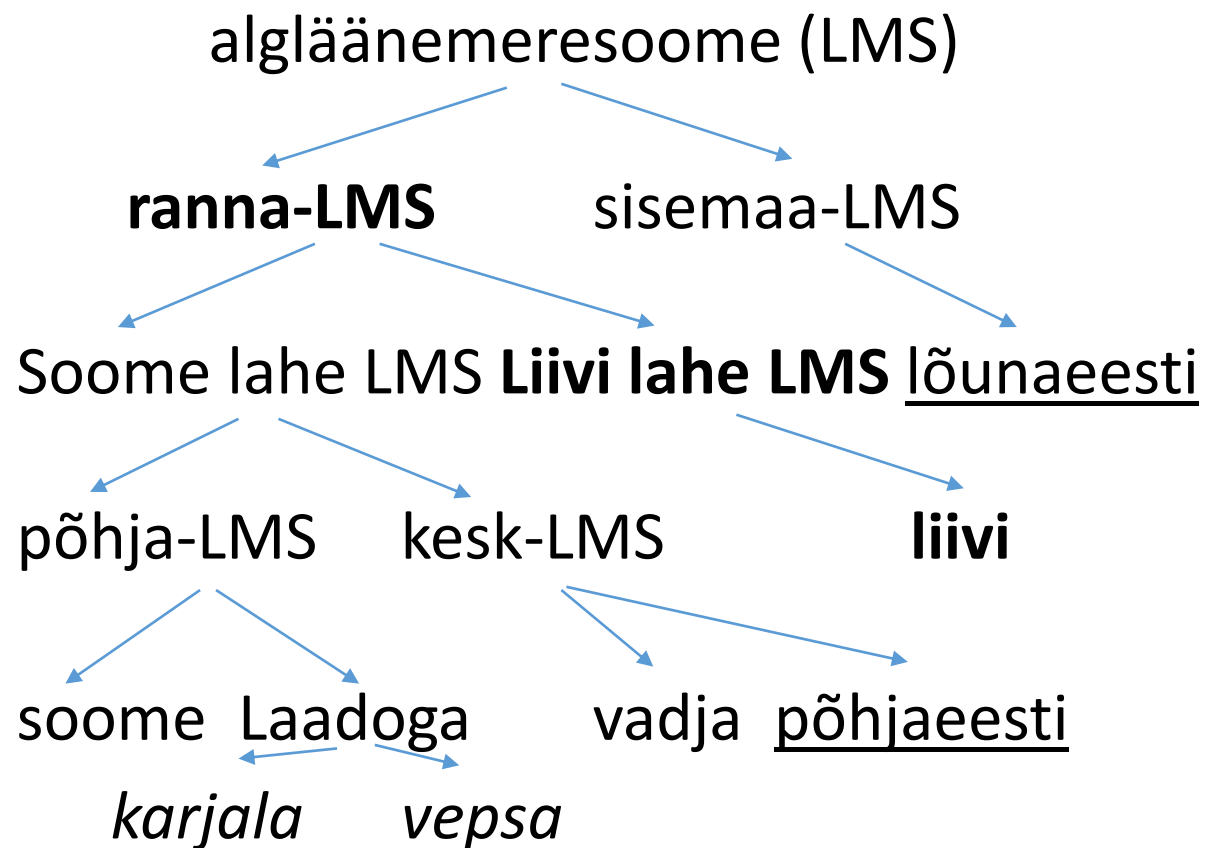
1970 – 150-200

1989 – 70-80 liivlast, neist u 10 hea keeleoskusega

1997 – 12 liivi keelt oskavat liivlast, neist 5-6 välismaal

(2013 – Kanadas suri Grizelda Kristiņ, kes oli teadaolevalt viimane liivi keelt esimese keelena valdav liivlane)

Lähedane ühendamas oma – liivi keel

(Kallio 2016)

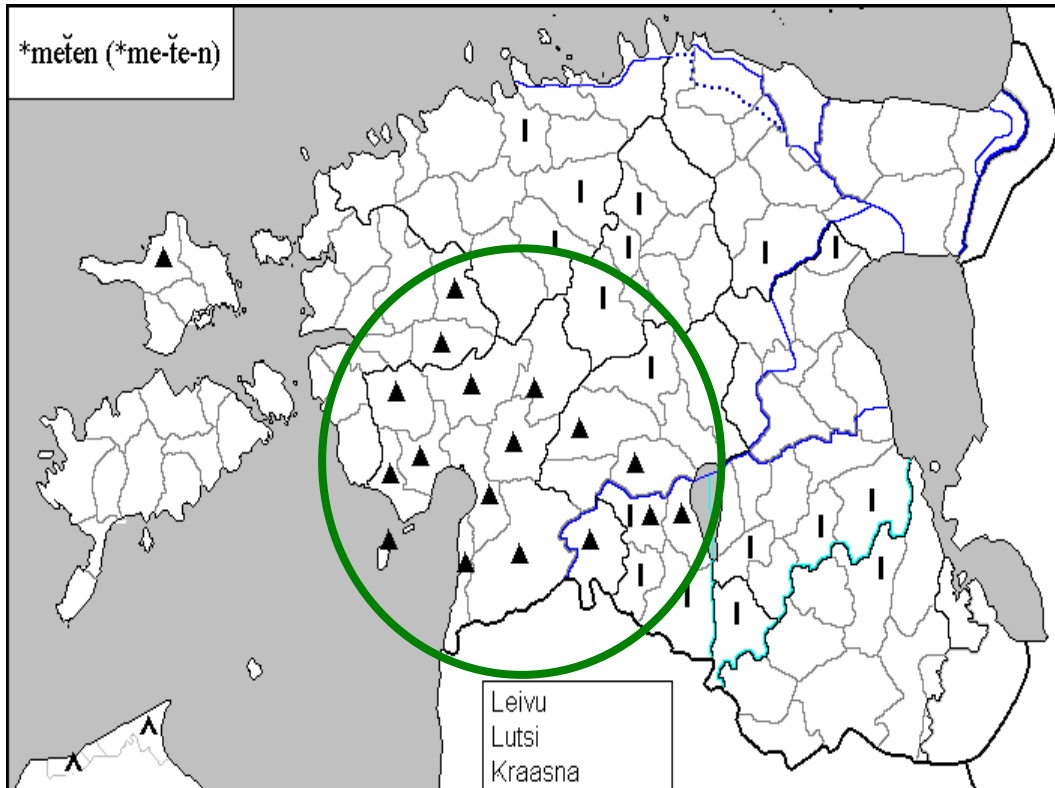
Eesti keele omapära on süviti ka liivi keele oma

Lõunapoolseimate läänemeresoome keelte ühisjooni:

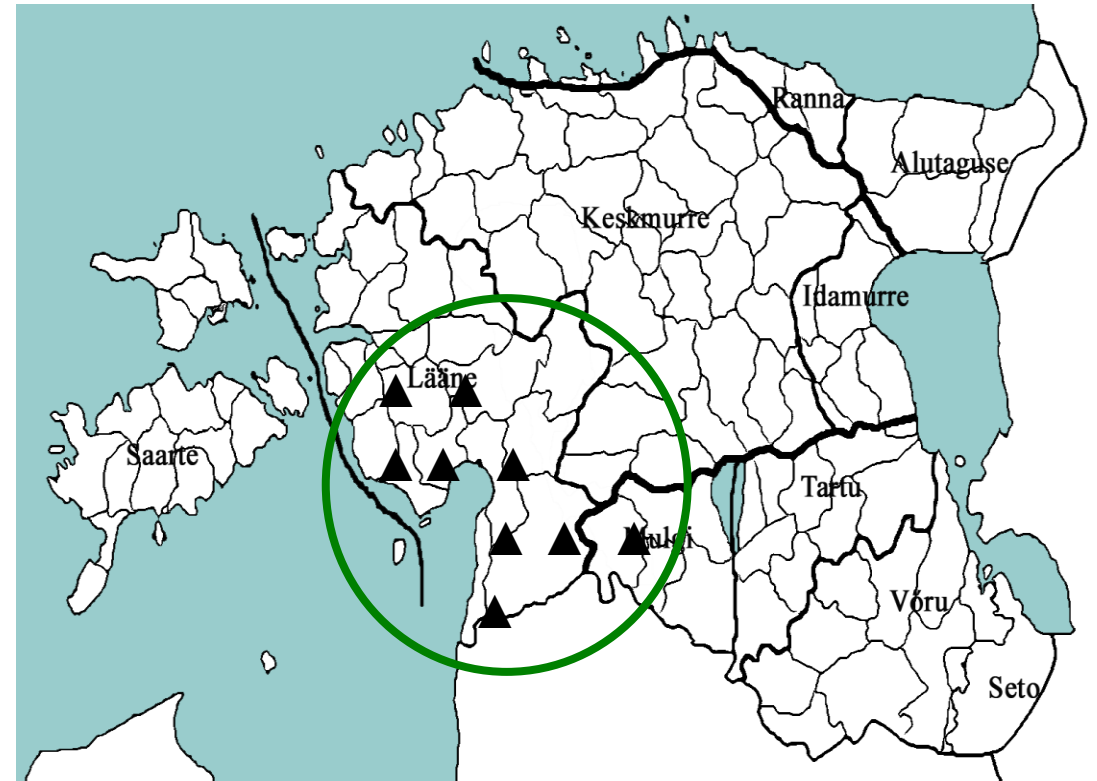
- õ-häälik
- kolm väldet
- kaudne kõneviis
- kaudne käsk
- kaasaütlev kääne
- sufiksitate kadu
- kaassõnu palju

Häälikuline erijoon	Vadja	Liivi	eP	eL
Keskvokaal: <i>põld</i>	+	+	+/-	+
õ-harmonia: eL <i>põldõ</i>	+	-?	-?	+
Rõhutute vokaalide reduktsioon	+/-	+	+	+
Afrikaadid: eL <i>pütsk</i> 'putk'	+	+	-	+
Taktiisokroonia	+/-	+	+	+
Ühesilbilised taktid	+/-	+	+	+
Palatalisatsioon	+	+/-	+/-	+
Vältevaheldusi	+/-	+	+	+
Laadivaheldus piiratud	+/-	+	+/-	+/-
Rõhusiidred	-?	+/-	+/-	+
PUNKTE	6,5	8	6	9

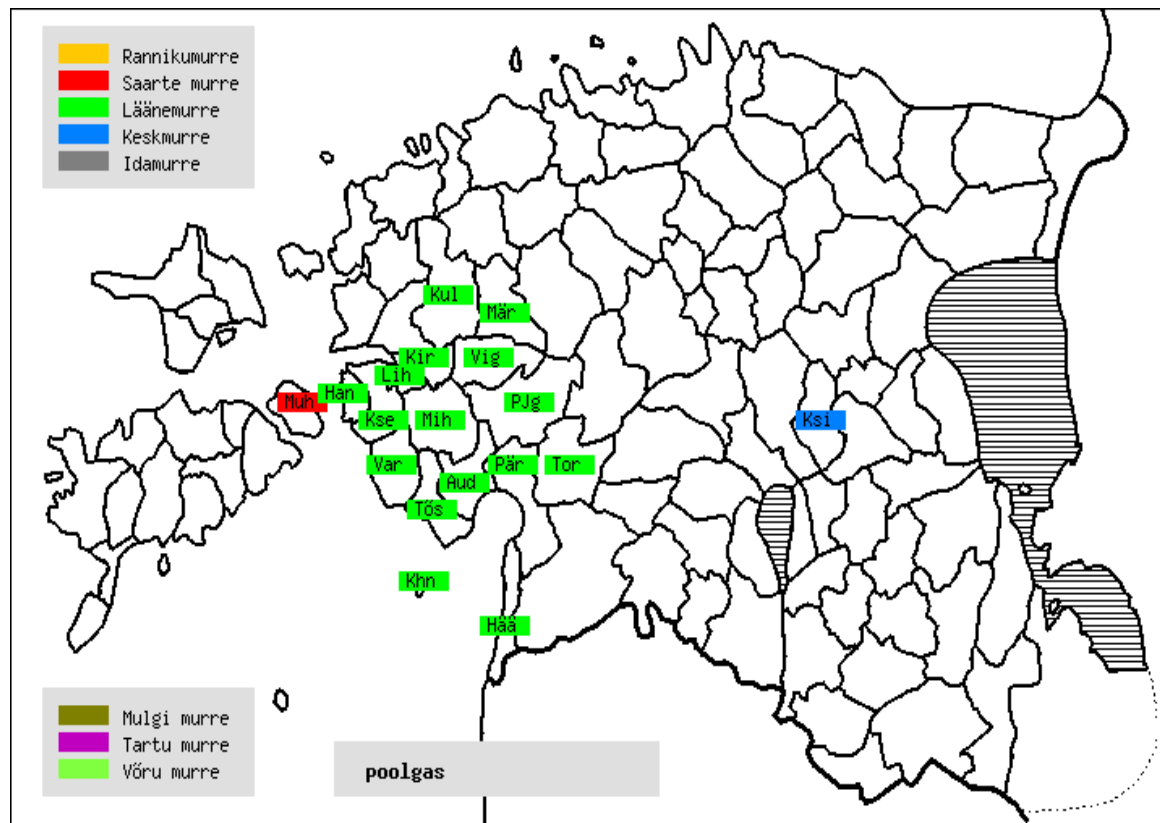
mede 'meie' murdelevik

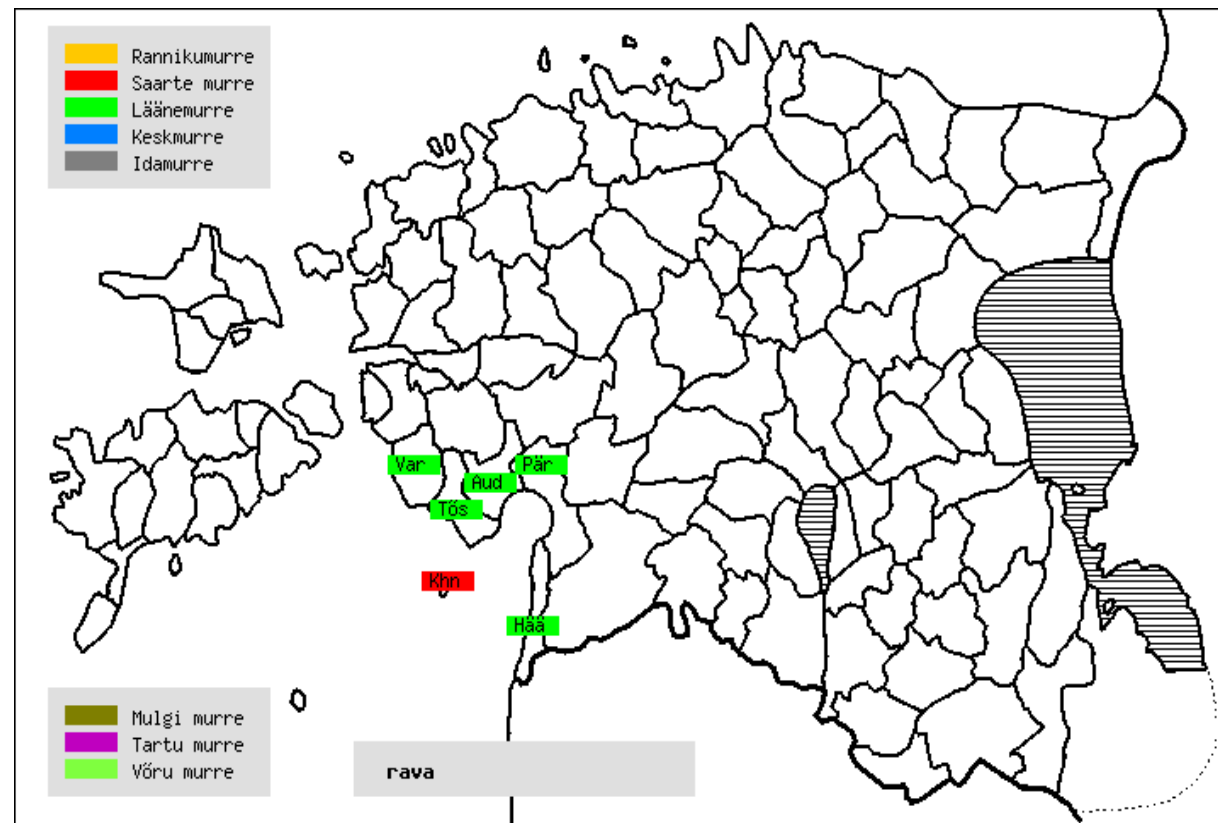
tend 'teie' murdelevik

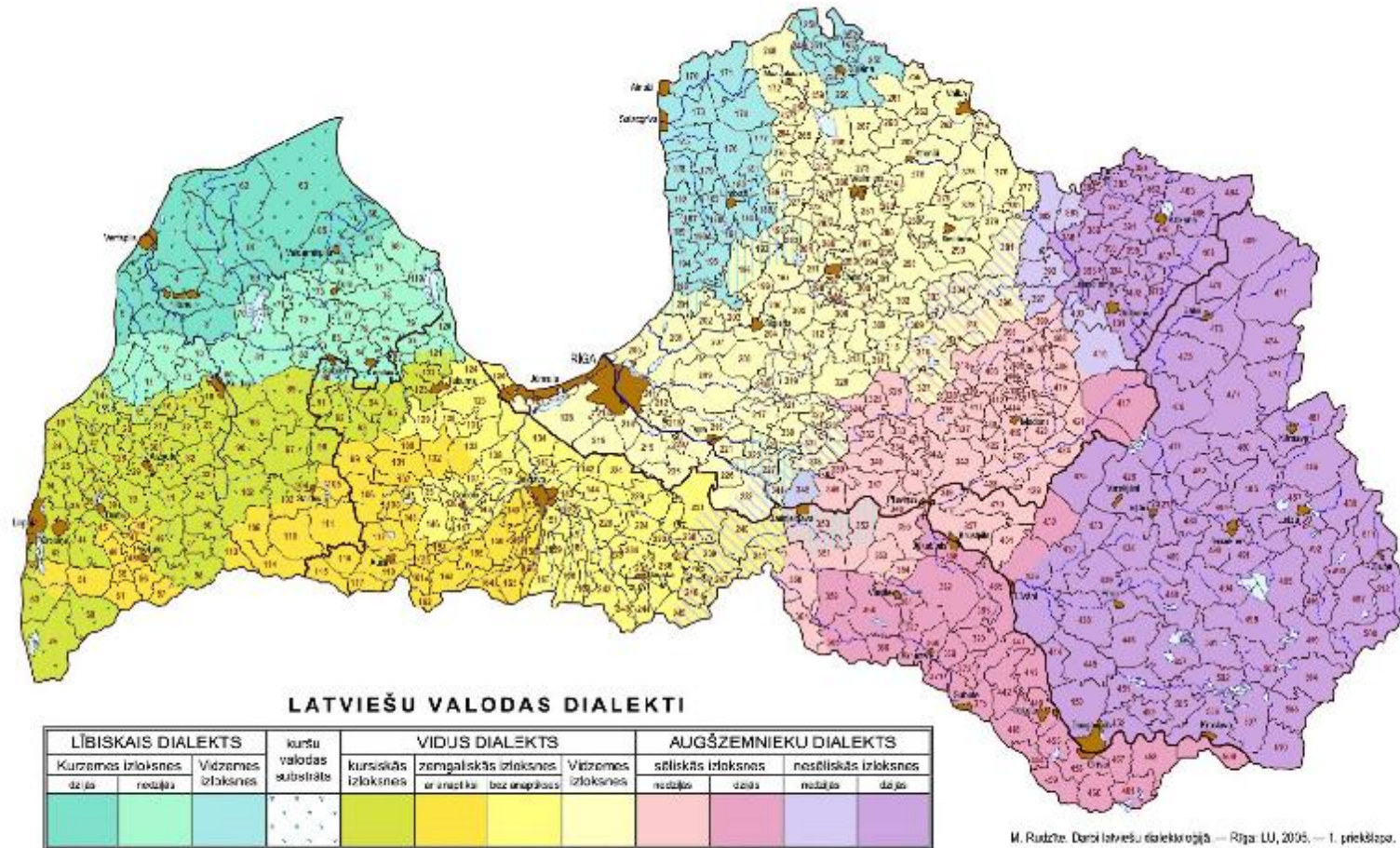
poolgas 'pohl'

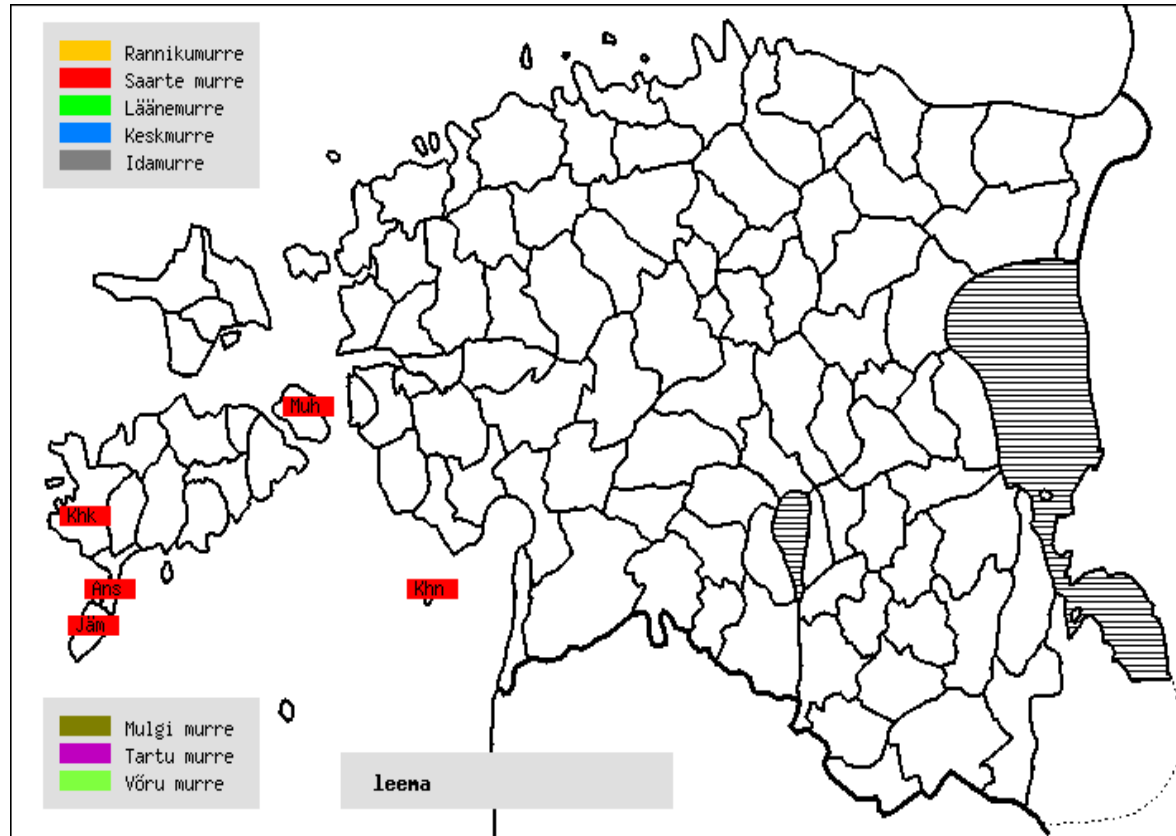
rava 'kivine koht meres'

Liivi keele jälg läti keeles

Tuleviku väljendamine *leema*-verbiga

Salatsi liivi keel:

līb šüöd 'saab söödud'

mis ommel tied, sie līb tiededs

Kuramaa liivi keel:

kil ta līb tāsā 'küll ta tuleb siia'

Vana Kihnu keel: *liib* 'saab (olema)'

ei liigi suama 'ei saagi saama'

/Vestring (Pärnu 18. saj.):

Temma leeb sääl käinut /

Sõna *meel* liivi keeles

- (1) meelsus: **ta um sīesõ mīelsõ** ta on seda meelt (selles meelsuses)
mä'ddõn u'm ikš mēļ meil on üks meel (oleme üksmeelsed)
mīel parāntimi meeleparandus (meelsuse parandus)
tazāmēļi tasane, tasase meelega; **vagāmīels** siiralt, siira meelega
- (2) teadmus: **mīelsõ vōlda** meeles olla; **mīelõ pānda** meelde tuletada
lekš ulzõ mi'n mīelstõ läks mul meelest ära [~ välja mu meelest].
- (3) mõistus: **mēļ kadūb jarā** mõistus kaob ära; **piški mēļ** lühike [~ pisike] aru
sieldõ mēļ selge mõistus; **mä'ddõn u'm mēļ piški** meil on mõistus väike
ta ä'b ūo ne'i kovāl, ä'b ūo riktig mēļ ta ei ole nii tark, [tal] ei ole õige aru
mīel jūrõ tūlda mõistusele tulla; **ma te'i eņš mīelstõ** tegin oma aruga
- (4) meeldivus: **mīel pierāst** meele järgi - **vastõ mīeldõ** vastumeelt;
- (5) meeleolu: **jōvā mēļ** hea meel, **jōvāmēļ** heameel;
kõ'zzi mēļ paha tuju; **ka'd mēļ** kade meel
mēļ u'm murāgõļ meel on murelik
- (6) aisting: **vīž mīeldõ** viis meelt; **mi'n mēļ viliz** mu meel pettis [mind]

ARMAŽI

madal märnaġ

tāzi tūl

ķīd ryk

synad bes sūd

armtumi

ārmikšumi

apārmiksumi

armist

armumi

arm

ne līb synad

ama om ales

olmat ķūlas

ARMASTE

madala ranna

tasane tuul

kivide kōne

suuta sōnad

armastus

hoolivus

hoidmine

armulikkus

armsus

arm

need liivi sōnad

kōik on alles

kūlas mida ei ole

(Ķempi Kārl "Salats joug kolm aġa", lk 66/67)

Kolka – jõekäär Kuldiga lähedal

(Miina Norviku foto 20.8.2017)

Eesti taasiseseisvumispäeva tähistamine Kuldiga Kolkas (Miina Norviku foto 20.8.2017)

